

Спеціалізованій раді ДФ 64.053.049
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
61002 м. Харків, вул. Алчевських, 29, (057)2681434

ВІДГУК

офіційного опонента

**Космеди Тетяни Анатоліївни, доктора філологічних наук,
професора, професора кафедри романських мов і світової літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса
на дисертацію Стаценко Олени Миколаївни
«НОМІНАЦІЯ ПЕРВИННИХ АДАПТИВНИХ ПОТРЕБ ЛЮДИНИ
«ЇЖА», «ТЕПЛО», «БЕЗПЕКА» В РОСІЙСЬКІЙ МОВІ»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
за спеціальністю 035 «Філологія»**

Вивчення тексту поданої на захист дисертації та наукових праць її авторки – Олени Миколаївни Стаценко, опублікованих за темою дисертації, дає підстави зробити такі висновки.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Людство завжди прагнуло й прагне забезпечити себе належними умовами для реалізації нормального життя, для свого благополуччя, задоволення основних життєвих потреб. Але, «усюди, де є життя, є й небезпека» (Ральф Емерсон), тому безпека – інстинктивна потреба людини. Зрозуміло, що й сучасною вимогою кожного цивілізованого суспільства є забезпечення людині комфортного життя, основою якого є, безумовно, їжа, тепло і, власне, безпека. Абрахам Маслоу розробив ієрархію людських потреб. Саме від цієї ієрархії і відштовхуються сучасні мовознавці, досліджуючи проблему відображення в мові, мовленні та комунікації людського прагнення до безпеки через забезпечення їжею і теплом, як це зробила й О. М. Стаценко. У зарубіжному мовознавстві останніх років ця проблема досліджується досить активно, а в українській лінгвістиці напрацювання в цій сфері лише починаються, тому слід вітати новаторську працю О. М. Стаценко, яка намагається йти в ногу із часом. Очевидно, процес

вербалізації чинника життєвої безпеки, потреби в їжі та теплі, не може бути належно описаний без актуалізації міжпредметних зв'язків, що й простежуємо в цій праці і що увиразнює її актуальність.

Методологічне підґрунтя дослідження формувалося на основі синкретизму постулатів різних наукових галузей – філософії, психології, зокрема й психології когнітивної, антропології, соціології, біології, фізіології – у поєднанні з мовознавством. А отже, здобувачка ступеня доктора філософії (1) переосмислила вчення античних філософів (Аристотель, Геракліт, Епікур, Платон), (2) актуалізувала лінгвофілософські положення класиків зарубіжного та вітчизняного мовознавства (В. фон Гумбольдт, П. Лавровський, О. Потебня, Ф. де Соссюр, Н. Хомський); (2) усвідомила теоретико-практичний досвід (а) психологів (К. Альдерфер, А. Маслоу, М. Монтанарі, Г. Мюррей, К. Обухівський); (б) фізіологів (М. Введенський, І. Павлов, Б. Поршнєв, М. Сеченов, О. Ухтомський, Ч. Шеррінгтон); соціологів (Е. Аллард, У. Бек), учених, які розробляють сучасну теорію цінностей (М. Рокич, М. Шелер, Р. Інглхарт Ш. Шварц), (в) біолінгвістів (Т. Гівон), (г) етнолінгвістів (В. Пропп, В. Жайворонок, Є. Тарасов, В. Ужченко), а також ретельно опрацювала дослідження сучасних лінгвокогнітологів (Н. Арутюнова, А. Вежицька, М. Джонсон, О. Кубрякова, Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Стросс, С. Попов, В. Телія, Ч. Філмор) та ін. Схвально, що дисертантка зверталася до праць свого наукового керівника (О. Радчук) та інших представників наукової школи Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди (О. Скоробогатова), популяризуючи сучасну українську науку й свою *alma mater*. Важливість цієї праці пояснюємо й тим, що в ній показано спосіб концептуалізації системи надважливих понять (їжа, тепло, безпека) як відповідних цінностей у мовній свідомості росіян з урахуванням діахронно-синхронного аналізу. Крім того, залучено ментальний досвід українців, росіян й англійців для можливості порівняння специфіки віддзеркалення актуалізованих понять у цих споріднених і неспоріднених лінгвокультурах та на цьому тлі виокремлення національної специфіки. Усе зазначене переконливо свідчить про безперечну **актуальність** теми цієї праці та обраних дослідницьких аспектів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Опоновану дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри слов'янських мов Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Закономірності функціонування слов'янських мов: динамічний, прагматичний і методичний аспекти» (державний реєстраційний номер 0117U000812). Тему дисертаційної праці затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 9 від 22.02.2017 року). Тему кваліфікаційної праці було уточнено (протокол № 6 від 29.06.2021 року).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усебічний аналіз дисертаційного дослідження О. М. Стаценко дає підстави стверджувати, що в процесі опрацювання теоретико-методологічного підґрунтя авторка чітко дотрималася основних принципів сучасної лінгвістики – антропоцентризму, експансіонізму, експланаторності та функціоналізму. Водночас дослідниця залучила й принципи структурної лінгвістики – системність та онтологічний дуалізм. Здобувачка поєднала методи дискурсології, лінгвістики тексту, лексичної семантики, зіставної семантики, лінгвокультурології та лінгвокогнітивного підходу до аналізу мовних одиниць. Цей синтез методів та дослідницьких методик позитивно вплинув на глибину розкриття своєрідності вербалізації поняття «їжа», тепло», безпека» в різних типах дискурсу (тексту) і на об'єктивність авторських теоретичних висновків. Власне широке загальнонаукове тло дало змогу довести гіпотезу дослідження, а також методологічно коректно й науково виважено визначити мету, об'єкт і предмет вивчення та окреслити завдання дисертаційної праці, що загалом охоплюють зміст останньої.

Теоретико-методологічне підґрунтя рецензованої дисертації спирається на серйозну вибірку фактичного матеріалу, що містить одиниці практично всіх рівнів мовної системи, а також текстові та дискурсивні фрагменти з різних жанрів фольклору (казка, примовка), художньої (оповідання О. Солженіцина) і публіцистичної (сучасна реклама) літератури. Джерелом фактичного матеріалу

служували також мовні корпуси, тлумачні, етимологічні, фразеологічні словники сучасних російської, української та англійської мов та под.

Симбіоз теоретичного осмислення об'єкта та предмета дослідження, практичного опрацювання фактичного матеріалу реалізований у комплексній методиці, яку запропонувала дослідниця. Ця методика спирається на низку процедур і загальнонаукових (*метод індукції, метод порівняння, описовий та ін.*), і суто лінгвістичних (*зіставний метод, семантичний метод, структурний, морфемний та історико-етимологічний аналіз, когнітивно-дискурсивний метод, контекстуальний аналіз, аналіз словникових дефініцій та ін.*).

Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дисертаційної праці визначається, зокрема, логічною та завершеною структурою її дослідження.

У першому розділі – «Теоретичне обґрунтування когнітивного підходу до вивчення вербалізації первинних адаптивних потреб людини в мовознавстві» дисертантка схарактеризувала когнітивну основу формування номінацій на позначення понять «їжа», «тепло», «безпека», окресливши філософське, соціальне, психологічне й лінгвокогнітивне підґрунтя теоретико-методологічних засад роботи. О. М. Стаценко намагається критично осмислювати постулати актуальних теорій, зокрема й щодо соціального характеру походження мови. Вона акцентує увагу на біологічних передумовах мовного глотогенезу. Спираючись на сучасні розробки в галузі антропології й нейрофізіології, авторка доводить, що підґрунтям для когнітивного вдосконалення людства, зокрема зародження та розвитку мовних процесів, служували саме біологічні чинники (п. 1.3).

У другому розділі «Виникнення первинних номінацій та особливості утворення вторинних номінацій на позначення понять “їжа”, “тепло”, “безпека”» дослідниця схарактеризувала шляхи творення номінацій, що вербалізують ключові поняття праці, особливості процесу концептуалізації та вербалізації первинних потреб людини в контексті наївної категоризації світу. Зосереджено увагу на виявленні парадигматичних зв'язків синонімної пари *рос. есть і кушать* у світлі когнітивної теорії (п. 2.1) із залученням низки лексикографічних джерел (етимологічний словник Г. Крилова, тлумачний

словник С. Ожегова, словники синонімів російської мови за редакцією З. Александрової, Л. Бабенко та ін.). Наведено важливі для розвитку авторської теорії факти історичної граматики. Схвалюємо намагання авторки дисертації репрезентувати когніцію первинної адаптивної потреби дитини в їжі та безпеці на прикладі відомої примовки «Сорока кашу варила», що має в російському фольклорі вісім інтерпретацій, які демонструють особливості вербалізації відповідних ментальних кодів. Ця примовка реалізує глобальне завдання – адаптувати дитину як члена суспільства до відповідного соціуму, в ігровій формі подати перші уроки життя, прищепити побутову культуру й розвинути побутові навички споживання їжі (п. 2.2). Різномірний мовний аналіз примовки, застосований дослідницею, сприяє виявленню синергетичного потенціалу цього жанру. Зазначений фрагмент дисертації вважаємо чи не найбільш удалим. Звернімо увагу й на застосований в цьому розділі порівняльний аналіз із залученням фактів трьох мов (російської, української та англійської). Доведено, що прототип поняття «безпека» – це «опіка» і «турбота». Показана схожість морфемної структури (префіксів *без-* у російській та українській мовах, *se-* в англійській), а також суфіксів-еквівалентів, що містять абстрактну семантику (*-ость* у російській, *-ty* в англійській).

У третьому розділі дисертаційного дослідження – «Взаємозв'язок номінацій їжа, тепло, безпека в мовній картині світу» – описано вербальні відтворення первинних потреб людини у фольклорному, художньому й рекламному дискурсах та продемонстровано їхній семантико-прагматичний потенціал щодо вербалізації понять «їжа», «тепло», «безпека». Застосовано фрагментарно-крапковий аналіз, що, на думку авторки, дає змогу їй створити цілісну світоглядну картину своєрідності омовлення російської ментальності щодо цих понять. Проаналізовано в цьому розділі й фрагменти російських та українських народних казок і на цій основі зроблено висновок, що поняття «безпека», «їжа», «тепло» – невід'ємні складники наївної категоризації світу; прототипами поняття (1) «їжа» слугує лексема *каша*, (2) «тепло» – *піч*, (3) «безпека» – *будинок*. Показано, що й між відповідними прототипами також існують асоціативні відношення (п. 3.1). Запропонований дослідницею аналіз

сучасних рекламних текстів (п. 3.2) також скерований на з'ясування онтологічної та аксіологічної значущості понять «їжа», «тепло», «безпека» для сучасних мовців. Саме вони утворюють сукупний дейксис – картину світу мовця, що є визначальною у формуванні взаємозв'язків між рекламним дискурсом і реальною дійсністю. Дисертантка переконує, що потреба в безпеці більш важлива, ніж потреба в їжі. У п. 3.3 репрезентовано аналіз семантико-прагматичних компонентів лексем, що позначають первинні адаптивні потреби людини в екстремальних умовах. Уважаємо, що дискурсивний аналіз художнього мовлення О. Солженіцина здійснено кваліфіковано. Майстерно доведено, що в екстремальних умовах актуалізуються первинні потреби людини в їжі й теплі, відбувається зміщення загальнолюдських цінностей у бік зазначених фізіологічних потреб, тобто свідомість, зокрема й мовну, визначає буття.

Усі розділи дисертації і роботу загалом завершують логічні, взаємопов'язані та аргументовані висновки. Анотація стисло й чітко відображає основні положення та основний зміст наукового дослідження. Після анотації подано, як і вимагається, список опублікованих праць здобувачки. Дисертація містить, що важливо, авторські схеми, зокрема й когнітивні карти понять «їжа», «тепло», «безпека». У Додатках запропоновано мовний матеріал та ілюстрації, використані в аперцептивному тесті (САТ), розробленому на основі тесту Г. Мюррея, що підтверджує достовірність отриманих результатів. Належно оформлено й список використаної наукової літератури (252 позиції, з яких 17 – іноземними мовами), список лексикографічних джерел і довідкової літератури, список джерел ілюстративного матеріалу. Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок, обсяг основного тексту – 194 сторінки.

Наукова новизна одержаних результатів. Положення наукової новизни відповідають визначеним завданням дисертації та кореспондуються з її загальними висновками. Новим, зокрема, є те, що вперше здійснено когнітивне дослідження понять на позначення первинних адаптивних потреб людини – «їжа», «тепло», «безпека» з докладним описом їх вербалізації: до цього часу такого комплексного дослідження онтології названих понять в українській русистиці не

було. У роботі вперше схарактеризовано номінативні, лексико-дериваційні та граматичні процеси щодо вербалізації окреслених понять, їхній дискурс- та текстоцентричний потенціал, функційне навантаження.

Наукове й практичне значення одержаних результатів. У дисертації О. М. Стаценко здійснено низку теоретичних узагальнень щодо методології сучасних лінгвокогнітивних досліджень, філософії мови, однак насамперед поглиблено знання про організацію ментального лексикону російської мови та його зв'язок з етнокультурними особливостями й цінностями людини; доповнено теорію номінації. Крім того, запропоновано нове розв'язання важливих лінгвістичних проблем: змодельовано авторську методику концептуального аналізу, удосконалено механізми дослідження феномена концептуалізації, конкретизовано шляхи формування наївної картини світу росіян, подано зразок інтегрованого опису важливих для російської лінгвокультури понять «їжа», «тепло», «безпека», що в культурному, онтологічному та аксіологічному вимірах своєрідно виявляються в межах російської лінгвокультури порівняно з іншими спорідненими (українська) та неспорідненими (англійська) лінгвокультурами.

Практичну значущість роботи визначаємо можливістю застосування результатів дослідження з навчальною метою, передусім під час читання нормативних навчальних курсів із (1) сучасної російської літературної мови, (2) історичної граматики російської мови, (3) стилістики російської мови, (4) когнітивної лінгвістики, а також спецкурсів з проблем (5) філософії мови, (6) лінгвокультурології, (7) дискурслінгвістики, (8) лінгвістики тексту, (9) семантики і прагматики, у процесі (10) укладання словників культурно значущих концептів.

Апробація результатів дослідження. Сформульовані в дисертації теоретичні висновки активно доповідалися та обговорювалися на **одинадцяти міжнародних** (1. Міжнародна наукова конференція «Ідеї Харківської філологічної школи в парадигмах сучасного гуманітарного знання: традиції і новаторство» /19–20 жовтня 2017 р., Харків/; 2. Міжнародна наукова конференція «Лінгвістика ХХ століття: здобутки та перспективи» /15–16 листопада 2017 р., Херсон/; 3. XXVII Міжнародна наукова конференція ім. проф. Сергія Бураго,

присвячена 100-річчю Національної академії наук України «Мова й культура» /25–27 червня 2018 р., Київ/; 4. IV Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми мовної особистості: лінгвістика і лінгводидактика» (18–20 жовтня 2018 р., Черкаси); 5. IX Міжнародна наукова конференція «Лексико-граматичні інновації у сучасних слов'янських мовах» /12–13 квітня 2019 р., Дніпро/; 6. V Всеукраїнська мультидисциплінарна конференція. «Чорноморські наукові студії» /17 травня 2019 р., Одеса/; 7. XVIII Міжнародна наукова конференція з актуальних проблем семантичних досліджень «Мова – текст – дискурс: проблеми структури та семантики» /15–16 травня 2019 р., Харків/; 8. V Міжнародна наукова конференція «Світ мови – світ у мові» /24–25 жовтня 2019 р., Київ/; 9. Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи» /25–26 жовтня 2019 р., Одеса/; 10. V Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми мовної особистості: лінгвістика та лінгводидактика» /26–27 листопада 2020 р., Черкаси/; 11. XIV Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики» /14 травня 2021р., Чернівці/) та **двох всеукраїнських** (1. Всеукраїнські наукові читання, присвячені пам'яті Леніни Павлівни Черкасової /21 травня 2020 р., Харків/); 2. Всеукраїнська науково-методична конференція. Фрізманівські читання: науково-методична спадщина, продовження традицій (24 вересня 2020 р., Харків) науково-практичних чи науково-методичних **конференціях** та **наукових читаннях**.

Публікації. Основні положення дисертації викладено в **9** одноосібних наукових публікаціях здобувачки, з них **6** опубліковано в провідних фахових виданнях, затверджених МОН України (3,4 др. арк.), **2** – у вітчизняних нефахових виданнях (0,8 др. арк.), **1** – у зарубіжному виданні, що проіндексовано в базі даних Scopus (0,9 др. арк.), а також у **9** тезах (1,25 др. арк.). Загальний обсяг публікацій – 6,35 др. арк.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження О. М. Стаценко вказує на дотримання авторкою вимог академічної доброчесності.

У дисертаційній праці є коректні посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надано достовірну інформацію про методики й результати досліджень, а також джерела використаної інформації.

Оцінка мови та стилю дисертації. Текст опонованої дисертації підготовано загалом з дотриманням наукового стилю сучасної української літературної мови, однак він не без огріхів – трапляються стилістичні некоректності, наприклад, на с. 162 («Психолог наголошував на першочерговій необхідності в їжі, на тому, що в разі одночасної нестачі харчування і, наприклад, любові чи поваги, передусім вона буде прагнути вгамувати свій фізичний голод, а не емоційний» (Маслоу, 1970, с. 47)), с. 167 («Наведена вище цитата є далеко не єдиним доказом того, що хлібу надано вагоме місце для виживання людини, що опинилася в загрозовій для існування ситуації»), с.177 («У своїх оповіданнях О. І. Солженіцин виокремлює тепло таку обов'язкову характеристику страви») та ін. Порівн. також «ложка як столовий прилад» (с.169, 175) замість *ложка як столове приладдя* (хоч наведено обидва варіанти) та ін.

Проблема, поставлена в дисертації, **перспективна**. У ХХІ ст. рівень загрози безпеці постійно підвищується. Україна живе в умовах війни. Існує загроза й щодо можливостей функціонування української мови як національної мови українців. А розвиток цивілізації і технічний прогрес призводять до нових загроз, кількість і розмаїття яких безперервно зростає – міжнародний тероризм, кіберзлочинність, поширення зброї масового знищення, організована транснаціональна злочинність, глобальні економічні кризи, масова міграція і безробіття, екологічні катастрофи і стихійні лиха безпрецедентних масштабів. Як зауважує німецький соціолог Ульрих Бек, «сучасне суспільство – це суспільство ризику, суспільство лих», але люди хочуть жити в умовах безпеки завжди і всюди. Своєрідність концептуалізації названих процесів, їх вербалізація в мовній свідомості – актуальна проблема сучасного мовознавства, що потребує подальшого дослідження.

Окремі побажання та зауваження до змісту дисертації. Кожна самостійна й оригінальна дослідницька робота, присвячена актуальній мовознавчій проблемі, зазвичай викликає певні зауваження, що потребують додаткової аргументації, а також указівки на деякі недоліки й дискусійні положення, що можуть бути враховані в подальших наукових розвідках авторки.

1. В опонованій дисертації слід було б уточнити деякі методологічні поняття, принципи аналізу, авторські твердження:

а) у теоретичному розділі не обґрунтована необхідність використання деяких методів, зокрема це стосується “фрагментарно-крапкового аналізу” чи “етимологічного аналізу засобом крапкового опису”, про що йдеться в тексті роботи. Крім того, як видається, для аналізу основоположних понять дисертації використано різні методики. Чому відсутній принцип аналогії? Немає обґрунтування багатоаспектної методики дослідження поняття «тепло». Ця методика відрізняється від методики, актуалізованої під час дослідження інших понять – «їжа» та «безпека». Очевидно, зазначене слід аргументувати, відповідно мотивувати;

б) деякого уточнення потребує й дослідницька метамова, оскільки відсутня авторська інтерпретація низки термінів, наприклад, *шкала градацій* (яка методика її опису?), *антропонімна сема* (с. 81 та ін.), *денотація* (с. 79, 108, 112, 116 та ін.), *образ* (с. 2, 6 та ін.); деякі терміни видаються неточними, наприклад, *конотація сарказму* (с.165); чому термін *концепт* використовується вкрай рідко (с. 21, 93, 107, 152, 156, 162)? Замість терміносполуки *заперечна частка НЕ*, напевно, помилково вжито «негативна частка НЕ» (с. 82). Чи авторка мала на увазі щось інше?

в) з деякими авторськими твердженнями важко погодитися, зокрема й таким: «Наголосімо, що людині, яка зазнає негативного психологічного впливу й перебуває в нестандартних умовах життя, не властиво вживати зменшено-пестливі форми слів» (с. 167). Однак далі авторка показує, що О. Солженіцин, описуючи нестандартні (негативні) умови життя, уживає подібні форми. Очевидно, ідеться про моделювання іронічно-зневажливих смислів, можливо,

вербалізується відповідний психотип мовної особистості тощо. Подібні текстові фрагменти потребують більш докладного аналізу, переконливої аргументації;

г) деякі твердження некоректно сформульовані через неточне використання термінів, наприклад: «Образ хліба уособлює винятково позитивну, життєстверджувальну семантику» (с.184). Як сприймати термін *життєстверджувальна семантика*? Неточно вжиті й деякі форми термінів, наприклад, не «зменшувально-пестливе» (с.163, 167, 168 та ін.), а *зменшено-пестливе*.

г) уточнення потребують і певні фрагменти праці, у яких пропонується визначення статусу мовної категорії. Наприклад, розмірковуючи про дієслівну морфему *ти*, дослідниця називає її закінченням. Слід, як видається, указати й на її неоднозначний статус у сучасній морфеміці (закінчення чи суфікс?). Чи можна кваліфікувати рос. *Хор-рошо! Вот он, миг короткий, для которого и живет зэк!* як два «коротких, але експресивно містких вигуки» (с.179) та ін.

2. Попри те, що Список літератури досить розлогий, усе ж, як видається, бракує деяких важливих праць класиків мовознавства, зокрема наукових студій Л. Булаховського та Д. Овсянико-Куликовського – наслідувачів учення О. Потебні, що стосуються теорії походження мови, мови жестів, психологічних чинників, які впливають на розвиток мови тощо; шкода, що не використані праці О. Селіванової в галузі лінгвістики тексту, теорії дослідження паремій, когнітивної проблематики та ін. Можу порекомендувати на перспективу використати потужні наукові праці польських лінгвістів, зокрема: *Bartmiński Jerzy. Jak rekonstruować językowo-kulturowy obraz Europy. Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury* (t. 22, 2010, s. 121–127); *Rosa Ryszard. Zarys polskiej filozofii bezpieczeństwa* (Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, 2008); *Zawisza Jerzy, Ćmiel Sylwia. Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa strukturalnego w kontekście bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Journal of Modern Science* (nr 3 (14), 2012, s. 187–210). А ще, як видається, у дисертації на присудження ступеня доктора філософії не слід зловживати підручниками та посібниками для студентів, як-от: Болдырев Н. Н.

Когнитивная семантика: *Курс лекций по английской филологии* (2001); Маслова В. А. Лингвокультурология: *Учебное пособие* (2001); Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику. *Учебное пособие* (2004).

3. Зауваження стосуються й техніки оформлення дослідницького матеріалу: **а)** як видається, некоректно подавати поклики на відповідні джерела опосередковано, оформлюючи їх, як **цит. за:...** Таких випадків у дисертації простежуємо понад 10 – на сс. 29, 32, 37, 57, 78, 89, 90, 91, 92, 103. Дивує, коли, наприклад, за О. Скоробогатовою наводиться цитата з В. фон Гумбольда та под.; **б)** інколи дослідниця припускає неточності при вказівці на ініціали дослідників, зокрема Манакін В. Н. (с. 74), а повинно бути В. М. (Володимир Миколайович), Крилов Г. А. (с. 79, 111), а повинно бути Г. О. (Григорій Олександрович), Лавровський П. А. (с. 81), а повинно бути П. О. (Петро Олексійович); **в)** слід зреалізовувати принцип однотипності в поданні ініціалів: дисертантка пропонує переважно два ініціали для українських і російських мовознавців, але наприкінці роботи цей принцип чомусь порушується – М. Бахтін (с. 161), С. Ожегов (с. 165), Т. Безугла (с. 150) та ін. Непослідовно технічно репрезентовано в тексті праці *значення, поняття, концепти, смисли*, зокрема використано різні види лапок, інколи вони відсутні загалом; приклади також оформляються то курсивом, то без курсиву, то в лапах, то без лапок та ін. У *Списку літератури* також є недогляди – зайві пробіли чи їхня відсутність (№№ 54, 55, 57, 62, 72), відсутність указівки на конкретні сторінки (№ 75 та ін.), відсутність видавництва (№ 78, 166, 167, 197), описки у назвах творів чи прізвищах авторів (№ 95 та ін.), зайві знаки, наприклад, крапки (№187) та ін.

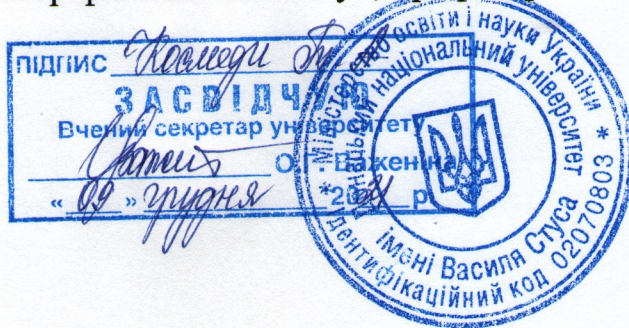
Утім, висловлені зауваження не впливають на загальний позитивний висновок щодо дисертаційної праці та носять здебільшого рекомендаційний і дискусійний характер.

Загальний висновок. Дисертація О. М. Стаценко на тему «Номінація первинних адаптованих потреб людини «їжа», «тепло», «безпека» в російській мові» відповідає спеціальності 035 «Філологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих

навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її авторка – Стаценко Олена Миколаївна – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія».

Офіційний опонент:

професор кафедри романських мов
і світової літератури Донецького національного
університету імені Василя Стуса
доктор філологічних наук, професор

Т. А. Космеда